

Məqtəbdə aparılacaq məşğələlərin numynəliq qundəliqi.

BİRİNCİ GRYP.

«MUXTƏLİF XALKLAR VƏ ƏLQƏLƏR BARƏSİNDƏ» MEVZYU.

Muddəti 7 dərs qunu—28 saat.

1) Musahədə, müşahədə, ekskursiya və təcribəyə	6 saat
2) Ana dilinə	7 »
3) Rijazijjata	7 »
4) Politexniqi zəhmətə	3 »
5) Rəsmə	3 »
6) Şərki və idmana	2 »

Jəqyny 28 saat.

M u s a h ə d ə , m u ş a h ə d ə e k s k u r s i j a v ə t ə c r i b ə .

Byndan əvvəl və by jakənlarda muxtəlif-xalklar arasında jəşajb əsqərlijini bitirib qəndə kajətməş Kəzyl Ordı nəfərlərinin muxtəlif əlqə və xalklar hakkənda həqajələrini dinləməq.

Qəntdə və ja dairədə muəjjən ictimai fajdalə iş aparmak uğun qələn muxtəlif gryp uzvləri arasında və ja şəhərə qetdiqdə muxtəlif xalklardan qimləri qərmuşlər. Onların bədən kyrylyşy və rənqlərinin bizim qəntdə jəşajanlarla fərki.

Bizim jəşadbgyməz jərlərdə havanın istiliyi ajrə-ajrə fəsillərdə muxtəlif olır. By hal jalənyz bizim jəşadbgyməz

өлqələrdə olmaıyb Çin, Zapon, İnoiltərə Almanja, Fransa və sairələri jaşajan jerlərdə belədir.

İklimi bizim өлqələr qıbi olan jerlərdə jaşajanların rənqləri, qejimləri, tərzi-həjatları, nəklijat vasitələri (dəmir jol, aıroplan, paraxod, avtomobil) iklimin muxtəlif olmasb səbəblərini sadə syrətdə aıdınlaşdırmaq: İlin muəjjən fəslində çöl və dağın havasb bir olmaıyr. Duzluqlərdə kışda belə karın olmamasb, juqsəq dağlarda isə jajda da karın olmasb. Duzluqlərdə olan nəklijat vasitələri. Dağlık və karlı jerlərdə həmin vasitələrdən istifadə etməq olarmb, kışda karlık jerdə asan hərəqət edə bilməq uçun nələrdən istifadə edirlər (xizəq, sankə) sijahət əsnasında akan çaj, qunun çəkdiyb və batdiyb jer vasitəsilə cihətlərlə tanbşlık. Duzluq və isti jerlər bizim hanqə tərəfiimizdədir. Həmişə karlı və soıyk olan jerlər hansb cihətdədir.

Həmişə isti olan өлqələr; Ərəbistan, Hindistan, Afrika. By өлqələrdə jaşajan xalkların qejimləri, rənqləri, tərzi-həjatları, nəklijat vasitələri. Oralarda jaşajan ev və jəbanb hejvanlar (fil, arslan, pələnq, zərəfə zebr, dəvəkysy, dəvə). İsti jerlərin meşələri, meıvə ağaclarb, xyrma, hindcevizı və sairə.

Həmişə karlı və soıyk olan jerlərdə jaşajan xalklar. Səmojedlər, jakytlar və çykçalar. Onların qejimləri, tərzi-həjatları, jaşajb mənzilləri, başlıca məşğələləri. Nəklijat vasitələri. Koşky hejvanları, (it, maral). Vəhşi hejvanlardan ag aıy, syiti və sairə.

Bizim өлqədən başka tanbş oldygymyz diqər өлqələrdə jaşajan xalkların əməqçiləri əsərət altındadıyr. Amerika, İnoiltərə, Fransa, Almanja, İtalja və diqərlərində Syralar jəkdyr. By өлqələrin kapitalistləri öz өлqələrində və Ərəbistan, Hindistan, Afrikada jaşajan əməqçi qutlələrini həddindən artbq istismar edirlər, əməqçilərin azad jaşamalarına jol verməjirlər. By өлqələrin zəhmətqəsləri kapitalistlərlə həmişə mubərəzədədirlər. By mubərəzə qundən-qunə kuvvətlənilir və bəıujur. Çin inkilabı, Hind işjanları və diqər өлqələrdə olan işçi numajışları.

(Uşaklara muxtəlif əlqə və xalqlar haqqında bir təsəvvür verə bilməq üçün jykarəda səjlədiqlərimizi təsvir edici rəsm və levhələrdən istifadə olunmalı).

A n a d i l i .

O k y—birinci gryp üçün türq əlifbası qitabında (səs usylilə) by parçalar okyna bilər: Ыхъ... 127, Нахъ.. 127, Јаланънын evi jandı inanan olmadı... 126, Назлынн qəlin-çəsi.. 132, Dovşan 123. Həmin parçalar söz usuly ilə olan qitabda da vardır səhifələri muxtəlifdir. (Mevzya aid qitabda tipiq parçalar olmadıqı üçün arzı olunan parçaların okynması).

J a z ь : ekskyrsijadan aldıkları tə'sirlərin jazda alınması, məsələn: juqsəq və alçak yerlərin havası arasındaqı fərk, kolxoz və sovxozlarda qərduqları əsqi və jeni əqin alətlərinin fərki, muxtəlif xalqların fərkinı kəsaca syrətdə jazdırmaq, xırdaca şiarlar jazmaq məsələn: kolxoza jardım edəlim və iləx.

R i j a z i j j a t .

M ə s ə l ə l ə r : xırdə və tipiq məsələlər, məsələn: Əmərın 9 kozy vardı. 3-nu bacısı, 5-ni də anası verdi. Əmərın nə kədər kozy oldy? Sınıfda 17 dənə kajı vardı. 2-si xarab olyb 6-nı da uşaklar işlədir jerdə nə kədər kajı kaldı? Qulsumun 10 kəpiq pyly vardı Saranınqı ondan—8 kəpiq artıq idi, Saranın nə kədər pyly var? və iləx.

H ə s ə b : m u m a r ə s ə l ə r i : 20 dairəsində toplama və çykma. Muxtəlif məsələ və misallar həll etməq.

20 dairəsində vırmak: 3 və 6-ja vırmak, 3 və 6-ja bəlməq. Mə'tarizələr üzrə məsələlər həlli təqrar və təzə muxtəlif misallar həll etməq.

Z ə h m ə t i ş l ə r i .

M u x t ə l i f m o d e l l ə r üçün (aeroplan, paraxod, bişiq, davşan və iləx) hazırlanmış olan xusysi kartonlardan həmin modelləri kəjırmək. Rəngli qagızlardan şəqil üzrə şimalda jəşajan xalqların qomalarınn duzəlmə-

si, bizim evləri onlarla mukajəsə üçün kartondan bir evin hazırlanması. Kartondan şəqil qəsməq, kartondan çykçalar və jakytların qəmi modellərini hazırlamak (muəllim kabak-cə byny şəqildə qəstərir, sonra öz jərdəmy ilə yşaklara du-zəltədirir).

Taxta işlərindən: jerli araba modeli duzəlt-məq, xizəq hazırlamak, sadəcə qəpru duzəltməq, bakta, mi-sar qibi alətlər qəsməq.

Qil işlərindən: ajb, fil, arslan, ilan, pələnq, dəvə, balıx və bə'zi kyşların modellərini duzəltməq. Qıldən taxta uzərinə jəpyşyk halda daglar duzəltməq. Sərbəst işlər.

R ə s m.

Mevzy'da qəstərilən xalkların jəşajbş mənzillərini təs-vir edici levhələr (yşaklar numynələri qərməlidirlər).

Sadə sandal və paraxod rəsmi, maral, it, dəvə, balıx, kyş, dag, çaj, qəl (byrada rənqli kələmlərdən istifadə mum-qundur) inəq şəqli, vəhşi bişiq, islan, ilan ajb və sajirə rəsm-ləri çəqməq.

Ş ə r k i v ə i d m a n.

Çocykların bildiqləri şənkilərin okynması, idman programna muvafik hərəqətlər, sadə ojnların əjrədilməsi.

«JAZYN QƏLMƏSİ VƏ JAZ ƏQIN KAMPANİJAS» MEVZYU.

Muddəti: 16 dərs qunu—64 s.

1) Musahəbə, muşahədə, əkskyrsja və təcribəjə	12 saat
2) Ana dilinə	16 »
3) Rəjaziijata	15 »
4) Politexniqi zəhmətə	10 »
5) Rəsmə	6 »
6) Şərki və idmana	5 »

Jəqyn 64 saat.

Jazyn jakynlaşması və qirişi təbiətdə böyük təbəddulat əmələ gətirir. Təbii təbəddullatlarla barabar bir çox iş formaları, məşgyliliyyət tiplərinin dəyişməsi çöcüyə by dəyişikliyi hiss etdirici bir şərait yaradır. Çöcük özü hələ by şəraitlə hesablaşaraq öz məşgyliliyyətlərini dəyişməyə və mühitin yeniliqlərilə tanış olmağa çalışır. İstə müəllim by momentdən istifadə edərək çöcük xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq, by qunqu məqtəb və kyrylysyn karşya kojdygy məsələləri çöcuklarla həll etməyə və verilməsi lazım qələn bacarıqları verməyə, ictimai mühitə təsir etməyə sə'j etməlidir.

M u s a h ə b ə , m u ş a h ə d ə , e k s k y r s i j a v ə t ə c r i b ə .

Jazyn jakynlaşmasıby hiss etdirici əlamətlər. By əlamətləri müşahədə və təbiətdə olan dəyişikliqləri hiss etməyə məqsədlə çələ siyahət. Çəldə havaların istiləşməsi, karların əriməsi, jagan karların əvvəlki vaxtlara nisbətən az kalması, çəldə kalmış syların donmaması, istiliyin nəbatlara təsiri, ağac tymyrcyklarının irilənməyə başlamaları. Çələ işləməyə qədib qələnlərin sayının çoxalması və sajiyəni müşahədə etməyə.

Jazyn jakynlaşmasıby hiss etdirici digər əlamətləri jada qətiməy; məqtəb və evdə sobaların sejrək jandyrılması, evlərdə və ictimai təsərrüfatlarda bə'zi qənt təsərrüfat alətlərini tə'mir və hazırlamaları və bə'zi hazırlıq işlərinə başlamaları, məqtəbin iri gryp tələbələrinin məqtəb tarlasına qediş-qəlişlərini səkləşdirmaları, bə'zi qəçəri kyşlərin kajıması və sajiyə.

Havaların isinməsi munasəbətələ ağac tymyrcyklarının qundən-qunə şişməsi, muxtəlif ağac tymyrcyklarının muxtəlif bojda olmalarıby müşahədə həkkynda musahəbə, muxtəlif ağaclara istiliyin təsiri jəkləmək məqsədlə ağac bydakların toplanması və onları grypda syda saklajarak, müşahədə edilməsi həkkynda musahəbə: Hansı ağac bydakların nə cür toplanmalıdyr. Şişələri haradan almalıdyr. Hazırlanmış materialları grypda harada və nə cür

saklamalıdır. Bynların üzərində aparılması lazım qələn müşahədə işlərinin jada qətilməsi, (tez və qec japrak açan, tez və qec çiçəq açan əvvəl japrak və sonra çiçəq və əqsinə olan ağaclar). Grypda saklanıylanlarla çəl və çəlun muxtəlif jerlərində olan ağaç tımyrcykların mukajəsə.

Çocygyn müşahədəçiliq kuvvəsini artırmak jaz muna-səbət ilə təbiətdə olan dəyişikliqlərlə daha jakəndan tanış olmaga alışdırmaq və qərulən işləri hesaba ala bilməq məksəd ilə təkvim tərtibi həkəkənda musahəbə (tədris ilinin by ajlarında çocıklar az rəhbərliq ilə istədiqlərini jaza və rəsm edə bildiqləri uçun təkvim; jaz, rəsm və rənqli qagız-larla aparılmalıdır).

Havaların isinməsi muna-səbət ilə nəbatların aylan-sı. Bə'zi nəbatlarda nəzərə çarpsı deyişikliqlər. Ejni cins-dən olyb da kışda çəldə və evdə ja grypda kalan nəbatlar mukajəsə. Nə uçun evdəqilər qəj və canlıdırlar (jasaıys mənzillərinin isti olması). Məqtəb və ja agronom mintəkə-sində belə nəbatlar kışda bəsləjici və toxym qəjərdici isti jer varmı? (parniq). Heç oralara qetmişləmi, çocyk parni-qi nə cür başa duşmuşdur.

Məqtəb və ja agronom mintəkəsində olan parniqə siyahət. Ejni cinsdən olyb da parniq, jasaıys, mənzil və çəldə kalan nəbatlar mukajəsə etməq, parniqin umdə elementləri və parniqdə jetişdirilmiş nəbatlarla sadə tanışlık.

Muxtəlif toxymlar ejni və muxtəlif şəraitdə qəjərdə-rəq, qəjəriş kabilijətlərini təcribə etməq, məsələn: noxyd və lobja toxymların topraga əqərəq, lazımi kədər isti, ısqık jerdə və vaktı-vaktında sy verərəq, jenə ejni şərtlərlə ka-ranlık jerdə saklajarak, hansının əvvəl, hansının sonra qəjərdiğini, karanlıkda ısqıkda kalanın fərksizlijini təcribə etməli.

Ejni və ja başka toxymların bir hissəsini jalıbyz isti (rutybət və topraksız) jerdə saklajarak, bir hissəsini toprak-da rutybətli sojyk jerdə, bir hissəsini topraksız isti və ru-tybətli jerdə, saklajarak, onların qəjəriş kabilijətlərini və toxym qəjərişi uçun lazım olan şərtləri zahirə çykarmalı

və by barədə çocyga sadə toxym qəjərişinə lazıyın olan şərtlər haqqında fiqir verməlidir.

Ejni toxymy seçərəq və seçməjərəq, əqməq, (byrada tə'sir bağışlayırsız bir nəticə ala bilməq və çocyklara by işin əjani olaraq qəstərilə bilməsi üçün şərəjit jaratmalıdır. Məsələn: birinci kytyja seçilmiş toxymdan cərqəvi syrətdə pambyk və ja bygda toxymları iğinci kytyja isə jenə ejni toxymlardan (arasında çuruq toxym olan). Ejni şərtlərlə seçməjərəq, əqməli və nəticədə qəjərməjib də arada boş kalan yerlərin həmin seçilməmiş toxymların jaramazları hesabına oldygyny qəstərə bilməlidir).

Ejni cins toxymy qifajət dərəcədə dərın topraga əqərəq, təcribə etməli.

Grypda əqərəq qəjərtmiş oldykları qəjəntilər üzərində təcribə. Kytylarda qəjərmış olan bitqilərin diğər şərtləri.

(Topragı ejni, rutybət və istiliji barabar).

Ejni olmaq üzrə karanlık və ısqkda saklajarak, təcribə etməli. Karanlıkda kalanların saralıb tələf olmaları, ısqkda olanların əqsinə ejni cinsdən olyb da ısqk və sejrəq əqilənlərin bojy atma və inqışaf etmələrini mukajəsə. Beləliklə sadə syrətdə toxym qəjərişi və bitqijə lazıyın olan şərtlər haqqında bəsit fiqir verə bilməli.

Kolxoz və sovxozda olan hazırılık işləri nələrdən ibarətdir. Jaz munasəbət ilə qəntçilər hansı toxymları əqməje hazırlaşırlar, (birinci nevbədə pambyk, jazlık bygda, arpa və sajiyə). Əqilməsi lazıyın qələn toxymlardan jaxşı məhsyl ala bilməq üçün hansı tədbirlər qərulur, (toxymy təmizləmə «seçmə» jeni məşynlar, syvarma işlərinin nizama salınması). Tarlada məşynlardan nə cur istifadə olynır, butun bymları tədkik və muşahədə etməq məksəd ilə tarlaja sijahət.

Tarlada traktorların hərəqəti, qəntanların traktora kəsylyşy ilə tanış olmaq, traktor və əsqi usylıda surulmuş tarlaların mukajəsəsi.

Kolxoz və sovxoz öz təsərrufatın hansı vasitələrlə ilərilədir. Kolxoz və sovxoz işçilərinə qəməq, kolçomaklarla mubarəzə işlərini kuvvətləndirməq üçün qələn işçi brigadaları. Onlar qəntlilərlə birliqdə nə qibi işlər aparırlar. Qənt-

çilərlə də by xusysda hansь səhbətləri edirlər. By səhbətlər çocyga hansь tə'siri bağyşlamyşdyr. Qeçən il bizim rəjonda pambyk əqmışdylərmi? Qeçən ilqi pambyk məhsyly nə qibi nəticələr verdi. Əmələ qələn bə'zi noksanlara səbəb nə oldy. Noksanlarь qədirməq uçun nə qibi tədbirlər qərulmuşdur və qərulmədədir (jerin vaktыnda şymlanmasь, syvarına işlərinin nizama alınmasь, toxumların seçilməsi və mədəni usylda toxum əqməyə hazьrlaşmak).

Qəntdə by vaktə kədər pambyk əqilməjirdisə, səbəbi (bə'zi jarar jərlərə çəltiq əqilməsi və bə'zi jərlərdən sy kallarynьn olmamasь kolçomakların mane'liq qəstərmələri.)

Kolxoz və ja sovxozə (varsa traktor stansiyasyna) şija-hət edərəq, orada olan qənt təsərrufat məşynlarınьn adları və qərduqləri işlə tanьş. olmaq.

Bə'zi məşynların bir neçə iş qərməsi (traktorda, jər şymlama, juq daşьma, bir mator qibi diqər məşynlarь hərə-qətə qəttirmə və sajir işlərdə istifadə olynmasь).

Qənt Şyrasь, kolxoz və sovxoz məqtəbə hansь jərdьmlarь edir. Məqtəb kolxoz və sovxozə hansь jərdьmlarь edir. Biz nə qibi qəməq edə biləriq. Tarların daş təmizləmə və muhafəzəsində iştirəq həkьkьnda musahəbə.

Havaların isinməsi munasəbətilə jəni qələn kьşlar. Bynlar kьşdə harada idilər (əvvəlqi mevzyda eşitmiş oldyklarь isti əlqələr jada qəttirilməlidir). Kьşların jəni jyva tiq-mələri və bala çьkarmaga hazьrlaşmalarь.

Qəndimizdə hansь ev kьşlarь bəslənilir. Ailədə ev kьşlarь nə cur bəslənilir, tojyk hintləri nə curdur. Məqtəbdə nə cur bəslənilir, məqtəb tojyk himi nə curdur. (Mukajəsə)' nə cur olmalıdyr. Ev kьşlarınьn bizə olan xejirləri. Hansь ev kьşy daha xejirlidir. Məqtəb və ja agronom mintəkəsində bəslənilən cins ev kьşlarь ilə evdə bəslənilən adi ev kьşlarınьn fərki, məqtəb və ja agronom mintəkəsi cins ev kьşlarınьn kolxoz, sovxoz və kьşçylyk artelində artmasь və qəndə jajylmasь uçun nə qibi tədbirlər qərmuş. Cins ev kьşlarınьn artınasyna jərdьm edərəq.

Qənt təsərrufatına zərər verici cuculərlə tanışlıq onlarla mübarizə jolları. Muxtəlif usyllarda əqilmiş pambyk tarlasına siyahət (by temanın axır qunlərində pambyk əqilməyə başlanıyır) və onların syvarılma jolları ilə tanış olmaq.

A n a d i l i.

Birinci gryp turq əlifbası «səs usyli ilə» qitabından by parçaları okutmaq olar.

Jazda səhifə—106, Jaz müşahədə—107, Jaz qunləri—108, Jazda nə oluyr—112, noxyd necə cucərir 108, Tarıy qərum nə olacaq—105, Nə edəcəyiz—64, Ağacları koryyın—111, Bizim kərarımyz—111, Pəri karı—113, Hava kələndəri—61, Qotan—53, Pambyk—48, Pambygymyz—47.

E v k y ş l a r ы: 109, Tojyk—125, Çöl kışları—110, Sıgırcıyın jıvası—109, Sıgırcıya dikkət ilə baxın—110.

Söz usuly ilə qitabda da by parçalar vardıy.

J a z ы: təbiətin dəyişikliqlərini hiss etməq üçün jarylmış olan ekskursiyanın nəticəsini çocyqlarıy muzaqərəsilə kışa syrətdə jazıya alınak (by qıçıq bir heqajə tərzində çocyqlarıy iştiraqilə müəllim tərəfindən ləvhəyə jazıyır, kiraət olınyr və dəftərə qəçurulur).

Jaz munasəbət ilə kolxoz və sovxozda edilmiş olan ekskursiya nəticələri, qəndə qəlmiş brigada, onıy işləri, hazırlyk işləri nev'ileri, kolxoz və sovxozda olan qənt təsərrufat məşynları və diqərlərini təsvir edici jazıların jazılması.

Jaz əqin kampaniyası munasəbət ilə byrakılmış şiarlarıy jazıya alınıması.

Bizim rajonda hansı təsərrufatlarıy əqinməsinə hazırlyk qərulur və hansına çok əhəmiyyət verilir. Məhsylyn artması üçün qərulmuş mədəni tədbirlərin jazıya alınıması.

Mevzya əjd çəqilmiş rəsımlərin altında adlarıy jazmak.

Grypda toxym və bitəyilər üzərində aparılan təcribə işləri və qəstərişlərin jazıya alınıması.. Toxym səpmənin əhəmiyyəti, toxym əqiləcəq toprak nə cür olmalıdyr.

Bitqilərdən lazımi faydanı almaq üçün hansı tədbirləri qərməlidir.

Grypda syda saklanıyan ağaclar—bydaklar üzərinə aparılmalı, müşahədə, tez və qec. laprak və çiçəq açan ağaclar, grypda saklanıyanlarla çəldəqilərin fərki və səjirə haqqında alınmış oldyklar nəticələrin jazıya alınması.

Təkvimlərin jazılması. Zərər verən cuculər, xejirli cuculər, zərər vericilərlə nə cür mubarəzə etməlidir.

Ev kyslar və onlar bəsləyis usyllar haqqında öyrənilmiş jeniliq və qəstərişlərin jazıya alınması.

R i j a z i j j a t.

M ə s ə l ə l ə r: təsərrufat alətləri, maşınlar, qotan, koşky hejvanlar, ev kyslar, ev kyslar məhsylat, grypda əqilməq üçün toplanmış bə'zi iri toxymalar və jerin məhsylat üzərinə ilk zamanlarda 20 dajirəsində toplama və çəkməyə əjid məsələlər (tərtibi) həlli və 20 dajirəsində sadə vurma və bəlməyə misallar. Mevzyyn bir az sonralarında isə 20 dajirəsində toplama, çəkmə, vurma və bəlməyə əjid məsələlər tərtibi həlli və misallar həlli.

Məsələ misallar: Kolxozyn 20 atı vardı, 8-ni arabaya koşarak toxym qətirməq üçün şəhərə qəndərdi, 3-nu minərəq tarlaja qətdilər, neçə at kaldı. Kara tojyk 8, çil tojyk 6, sarı tojyk isə 5 jymyrta jymyrtladı. 7-sini jediq. Neçə jymyrtamıy kaldı.

Kytyda hər cərqəyə 5 toxym əqməq şərtilə 4 cərqə toxym əqilib bynlardan 6-sə qəjərmədi. Neçəsi qəjərmışdir.

Məqtəbin 12 qurəji (və ja bel) var 8-nidə kolxoz verdi. Qurəqlərimizi 5 mankaja bəlduq. Hər mankaja neçə qurəq duşdu (məsələlərlə barabar vurma və bəlmə vərdislərini yşaklarda kuvvətləndirməq üçün misallarda həll edilməsinə fiqir verməlidir..).

Ə l ç u: məqtəb həjətində çocyk kollektivlərinə verilmiş olan toprak parçaların eni, yzyıy, (metro hesabılə) metro, jarym metro, çərəq metro haqqında olan mə'lymatların kuvvətləndirməq və by xusysda bir neçə sadə misallar həlli.

Politehniqi zəhmət.

Q a g ь z v ə k a r t o n iş l ə r i: yazılmış şiarların qənarlarını rəngli qagəzlarla bəzəmək, kartondan kyty, dipçəq kajırmak və rəngli qagəzla bəzəmək, kartondan bydaglı ağaç qəsəraq, üzərini rəngli qagəzlarla bəzəjəraq, ağacın qəçirdiqi muxtəlif hallar qəstərməq.

Təkvim tərtib etməji bacarmak (tədris ilinin by ajlarında yşaklar az rəhbərliqlə istədiqlərini rəsim etməq və jazmak bacardyklar uəun tərtib olynacaq təkvimlər rəsim, jazv və bə'zi əlamətləri işarə edən rəngli qagəzlarla aparılmalıdyr. Ejni zamanda əvvəlqi vaktlara nisbətən təniz və səlikəli olmasına fiqir veriməlidir). Kartondan bə'zi alətlərin modellərini kajırmak, rəngli qagəzlərdən muxtəlif formada olan ağaç japrakların aplikasjасын qəsəraq, iri qagəz parçalar üzərinə jaryşdyrmak. Qənt təsərrufat alətlərinin qagəzdan qəsilməsi və jaryşdyrılması.

Qəsilmış muxtəlif aplikasjalar jaryşdyrarak, bir iş təsvir edici mənzərə duzəltməq. Koşky hejvanlar ev kyşlar və çəl kyşlar aplikasjalar qəsilməsi və jaryşdyrılması.

Q i l iş l ə r i: qildən çiçəq kablar kajırmak, ev kyşlar, koşky və ev hejvanlar bə'zi qənt təsərrufat alətləri modellərinin kajırması. Taxta parçası üzərində sьra ilə ləq və ləqlərdə muxtəlif qəjərtini təsvir edici mənzərələrin duzəlməsi. (Ləqlər qildən, qəjərtilər isə rəngli qagəzlərdən və iləx...).

Qildən və qiciq taxta parçalarından hin kajırmak, jənə taxta parçası üzərində hin, xoryz, tojyk, cucə, kaz, ər-dəq muxtəlif vəziyyətdə. Sərbəst qil işləri.

A g a ç iş l ə r i: qənt təsərrufat alətlərindən qurəq, bel, хьş, balta, dəhrə, dyrmak, mala, jaba modellərinin kajırması. Qiciq taxta parçalarından kyty və hin kajırmak.

Сынык çiçəq kytyların mьxlamak.

R ə s m .

Muxtəlif zamanlarda ağacların halınlı təsvir edici (əvvəllərdə çəplək, sonralarda tımyrcykly, çiçəqli, jıpraklı ağaç) rəsımlər. Şəhərdən qəlmiş işçi brigadası jıgıncak rəsımlər.

Qənt təsərrufat alətlərindən, qotan, xış, qurəq, bel, dırmıx, mala, jaba; maşınlardan: traktor, toxym təmizləjən, toxym səpən rəsımləri, çəqdirin və ısağın qəjərtilərə kıllyk etməsi, toxym əqmə, alək etməsi, kışlara dən verməsi, jer kazması, kolxoza jardıml etməsi mənzərələrini təsvir edici rəsımlər.

Ev kışlar, kışky hejvanlar və onların jasıjış mənzilləri rəsımləri.

İ c t i m a i iş l ər .

Jaz əqin kampaniası hazırlık və by hazırlıga dajır alınıb oldykları sadə mə'tımatlarla ajiləjə tə'sir (çocuklarla olan musahəbə zamanı muəllim hazırlık kampaniası, kollektiv təsərrufat və karşıda daha ciddiylə kójylmış olan pamhyk sahələrini qenişləndirmə və bynda ıstıraq məsələlərinin ajrı-ajrı çocuk ailələrinə olan tə'sirini qəntilərin hazırlık işləri hakkında olan fıqirlərini və ailə səhbətləri əsnasında çocuga jarmış oldykları tə'siri əjrənir. Məqtəbdə çocuga ictimai kollektiv tərzdə fajdalı və dəjərli təsərrufatla məşğyl olma. İş qərmə tərbijasini verməjə sə'j etməqlə barəbar ajiləjə də çocuklar və diqər lazımlı jollarla tə'sir etməq).

Kolhoz və sovxozyn bə'zi junqul işlərinə iməciliq tərzdə jardıml etməq.

Məqtəbin qəstərişi uzrə evdə toxym qəjərtmə və bitqiləri bəsləməq şəraitini duzəltməq; anaların təsərrufat işlərində işləjə bilməsi uçun xırda ısaqlara ojnı əjrətməq və onların ojuncak kajrarak məşğyl etməq, toxym seçmə və cərqəvi ısylda toxym əqməqdə ajiləjə səhbətlər etməq.

«MUXTƏLİF JERLƏR VƏ DƏNİZLƏR HAKKINDA»
MEVZYU.

Muddəti 8 iş qunu — 34 dər.

1. Musahəbə, müşahədə tədqikiat ekskyrsija və təcribəyə	11 dər.
2. Ana dili	8 »
3. Rijazijjat.	8 »
4. Politexniqi zəhmət	4 »
5. Rəsm.	2 »
6. Şərki və idman.	1 »
34 dər.	

**M u s a h ə d ə , m u ş a h ə d ə , t ə d q i k i a t ,
e k s k y r s i j a v ə t ə c r i b ə j ə .**

Qəndin qənarına açk bir jerə ekskysija təşqil etməq, ekskysija zamanı açk havada qunəş qəndin hansı tərəfindən çəkib hansı tərəfində batdıgын qəstərməq, cihətlərini tə'jin etməq (şimal, cənyb, şərk və gərb) cihətlərinə qərə hər cihətdə nələrin oldygyny muəjjən etməq. (Dag, dərə, duzanqah, meşə) hansı cihətdə nə qibi qəntlərin oldygyny səjləməq. Ekskysijaja qədilən jerə jakın olan bir çayın qənarına qədib çayın sagын, solyny, başlangысын, akдыгь jolyny, haraja təqulduğunu, mənbə'ni qəstərməq və tə'jin etməq, Ada, jarym ada, byryn, qəl, bogazын nə oldygyny nəhrin içərisində əjani olaraq kajыгь qəstərməq, adların və xusysijətlərini səjləməq.

Qəndin içərisində açk bir jerə ekskysija japarak icimai binalarын və muhum jerlərin qəndin hansı cihətdə oldygyny tə'jin etməq (qənt şyrası idarəsi, məqtəb, **yşak** bağçasь, kolhoz idarəsi, kooperativ, qəndin şimalындамь, cənybyndамь şərk və ja gərbindədirmi?) Qəndin içərisində olan əsas və bejuq jollarын mevkі'ni qəndin cihətlərinə qə-

rə tə'jin etməq. By jolların qəndi hansı qəntlərlə əlakədar etdijini sejləməq və nə uçun o qəntlə əlakənin sək olması, təxmini neçə saata qetməq mumqun oldygyny sejləməq. Çocyklarla qəndin havası (çok sojyk, havası müləjim, kəs da tez-tez karın jagması, kəsın yzın muddət davam etməsi, jazın tez və ja qec qəlməsi, əhalinin qərduqu işlər və gejri) barədə danışmaq, Qəndin hansı rajonda olması, rajon mərqəzi ilə qəndin arasındaq məsafə, qəntlilərin by joly nə ilə qetmələri və qəntdən şəhərə nə apardıkları və nə məqsədlərlə qetmələri, şəhərin qəndə verdiqi sejlər barədə musahibə aparmak.

Çocyklardan qimin hansı şəhəri və qəndi qərduqunu əjrənməli və çocyklar qərduqləri jerə ajid öz təsəvvurlərini joldaşlarına sejlətməli. Başka əlqələr hakkında muəjjən təsəvvur alınmaq uçun qəntlilərdən muharəbədə iştiraq edənlər və ja başka əlqələri qəzmiş şəxsləri sənfa qətirib o əlqələrin (jerləri, havası, təbiəti, əhalisinin məşgylıjəti, adət və kajdaları) hakkında danışdırmaq isti və sojyk əlqələrə ajid məqtəbdə olan şəqilləri yşaklara qəstərməq və o jerlər hakkında musahibə aparmak. Muəllimin çocyklara, bizdən çok yzakda olan əlqələrin havasının çok isti olması, bə'zi əlqələrin havasının çok sojyk olması, hejvanlar hakkında danışması, isti əlqələrdə jəşajan adamların rənqlərinin kara oldygyny, istidən çəplək qəzdıqləri. O jerlərdən dəniz qənarında və bol syly olanlarında kalın meşələrin, həmişə yaşıl ağacların, ləzətli meyvələrin, ətirli çiçəqlərin, rənq-bə-rənq kışların jəşadığı. Sysyz jerlərin isə—kymşal oldygy, meşəsizliq syjy kyjydan çəkərdıkları, bəjuq səhralar dəvələrlə qəzməq mumqun oldygy barədə mə'lymat. Çok sojyk jerlərə ajid şəqilləri qəturub həmişə sojyk oldygyny, kar jagdığı, adamların hejvan dərisi qejdiqini, əhalisinin mədəniyyətdən qənar oldygyny, mərəl və itləri kışky hejvanlar əvəzinə işlətdıqlərini qəstərməq. O jerlərdə jəşajan hejvanlar isti jerlərin hejvanları (fil, aslan, pələnq, zərəfə, dəvə) bizim bildiqimiz kışların orada olmaması. By hejvanlardan istifadə jolları və mənfəətini

söyləmək. By yerlərdə olan meyvələr. Şyralar ölkəsində yaşayan millətlərdən çöcylərin таньдыклары və qərduqləri hakkında musalibə aparmak (erməni, rys, ləzqi, cyhyd və gejr) onların rib-birlərilə əlakələri, məşgylhijətləri, nə qibi sənətlərlə məşgyl oldykları, indiqi zamanda bynlar arasında aparılan mədəni-məarif işləri hakkında musalibə aparmak. Syra höqumətinə düşmən olan höqumətlərdən (inqilizlər, fransızlar, amerikalılar və gejr) hakkında danışmaq gəzətdən qıçiq mə'lymatlar okymak. Muxtəlif ölkələrin nə cürə öjrənilməsi barədə heqajələr söyləmək. Indiqi zamanda bir ölkədən başqa ölkəyə qətmək üçün olan hərəqət vasitələrini söyləmək (pijada, suvari, araba, fajton, kəret, velosipet, avtomobil dəmir joly, paraxod, aeroplan və gejr ilə) posta telegraf, telefon, radio olan yerlərə ekskysija japmak. Gəzətə, zyrnala abyna jazylmaq kajdasıny öjrənmək, qutubxanaya ekskysija, qutubxanadan istifadə etmək, qutubxanaya jazylmaq, qitab almak kajdasıny öjrənmək.

Jerin iyvarlaklygь və kyrylyşy hakkında muəjjən təsəvvür almak üçün globysy qəstərmək. Dənizin və kyry yerlərin hansı rənglərlə qəstənildiyini söyləmək. Şyralar İttifaqının sərhəddini qəstərmək. Baqynın Moskvanın jerini qəstərmək.

A n a d' i l i .

K i r a ə t : «Zəhmət məqtəbi» «qitabından» posta, telegraf və telefon; bataklы jol, qənt jollarы, avtomobil, dəmir jol; dəmir jol katarы nədir, paraxod, avtomobil və aeroplan heqajələrini okymak. Heqajələr dairəsində muzaqərə nəticələrini muxtəsər heqajə etdirmək.

J a z ь : japdykları ekskysijanyn nəticəsi muxtəsər şəqildə jazdyrлыр. Okynan heqajədən syala cavab, o qunun havasynın müşahədəsini «avtomobil və aeroplan» mənzyməsinin bir hissəsi jazdyrлыр.

Dil muşahədələri : əsqi təmrinləri təqrar. Nəktə, xitab, syal, verqul işarətlərinin tonları üzərində, gəzetlər, tənqid işarətləri tapmacaları (2), jeni həca tərqiblə-

ri əsrəli həcalardan sonra ustunlu və əsrəli həcalar qəldiqi «kalın və incə», əsqi müşahədələri təqrar. İqi nəkə və tire üzərində təmrinlər (tonla), iqi nəkə və tire dairəsində tapmacalar. Həca tərəqibləri əsrəliyərdən sonra əsrəli və ustunlu həcalar qəldiqi nəkəyə, iqi nəkəyə xitab və syal işarələrinə ton verərək yşakların dikkətini cəlb etmə. Tən-kid işarələrinə əjid tapmaca işi. aparmak. Məfylunfili ədatla-ryññ (da, də) şəqil və mə'nasý üzərində təmrinlər aparmak.

R i j a z i j i a t.

Mumarəsələr: 1000 dairəsində toplama və çыkma $430+520=?$ $690-270=?$ (əvvəlcə onlykların jə-quny juзу qeçməməq şərtilə). Onlykların jəquny juзу qeç-məq şərtilə $350+580=?$ $620-360=?$ 100 dairəsində iqi rəkəmli ədədi bir rəkəmliyə vyрма və bəlmə $17 \times 5=?$ $87:3=?$

H ə n d ə s ə : Kvadratın, duз bycaklыññ, bycakla-ryññ qəstərməq. Mikjassыз olmak şərtilə сыñfыñ planыññ, карыь, pəncərəli, peçli olaraq çəqməq və сыñfыñ dərt ciһə-tindəqi yerlərin адыññ jazmak.

P o l i t e x n i q i ə m ə q .

Q a g ы z işləri: muxtəlif ölqələr və xalklar hak-kыnda gryp tərəfindən duзəldiləcəq sərqi uçun bəzəq şejləri. şiarlar, muxtəlif ölqələrin insanlaryññ rəsmləri uçun kar-tondan ramka və şəqlin ətrafыññ bəzəməq, bəzəje lazым olan şejləri kajьrmak.

A g a ç . q i l işləri: sərqi uçun muxtəlif mil-lətlərin (erməni, rys, turq, tat, ləzqi və gejri) kablaryññ numynələrini qıldən kajьrmak.

Taxtadan bə'zi təsərrufat alətlərinin numynəsini ka-jьrmak. Erməni, turq, rys, ləzqi, kadьn və qışilərinin qil, taxtadan modelini kajьryb milli paltarlaryññ qeјindirib sər-qi uçun hazьrlamak.

R ə s m .

Qəndin qənarına jəp dökklərlə ekskursijaya əsasən qəndin ətrafında qərduqləri qərunuşun numynələrini rəsm etməq məsələn: qəndin sag tərəfində qərunən dag, dağın ətəjində olan əqin jərləri, sol tərəfində çaj, bağlar və iləx. Ada. jərm ada, byryn, dag çəqməq, çaj, çajın kollar ilə birliqdə və iləx.

İ c t i m a i f a j d a l ь i ş .

Muxtəlif xəlklar və əlqələr bərəsindəqi rəsim və qitablar toplanmaq, sənəfdə, kiraətxana qomasında sərqı duzəltməq, camaata by bərədə izahət verməq və by xusysda olan qitablar intişar etdirməq.

«JAZYN QƏLMƏSİ VƏ JAZ ƏQIN KAMPANIJAS» MEVZYU.

Muddəti: 15 iş qunu — 64' dərs.

1. Musahəbə, muşahədə, tədkikat, ekskursija və təcribə	17 saat
2. Ana dilinə	15 »
3. Rijazijata	14 »
4. Politexniqi zəhmətə	9 »
5. Rəsmə	5 »
6. Şərkijə, idmana	4 »

Jəqyny: 64 saat

M u s a h ə d ə , m u ş a h ə d ə , t ə d k i k a t , e k s k u r s i j a , t ə c r i b ə .

Jaz hakkında danşşğa qəcməzdən əvvəl kəş materiallarına jəqyn vutmal. Çöcykləryn kəşə ajid hava cədvəllərini və aldəklərlə bir çök e'tijadlarənlə, insanlaryn kəşdə qərduqləri məşgyljətləri hakkındaq mə'lymatlarənlə. qəntdə qəçirilən kampanijalarə və iləx jəqynlaşdırmaq.

Zəhmət işlərini sərqə otağında sistemə salmaq. Jazın qəlməsini təbiətdə açıq syrətdə qərməq məksədilə umym sənəfa ekskysrsija duzəltməli. Ekskysrsija zamanı qəndin quçələrinin, jakəndaqı tarlanın umymi qərunuşundəqi təbədulatlar tədkik etməli. Çajın və bagların kışdaqına nisbətən qərunuşlərindəqi fərki əjrənməli. Karın qetdiqcə jerdə əriməsini qərməq uçun metro ilə karın hundurluqunu ölçməli və kışdaqı ilə mukajəsə etməli. Çajlarda syların çokalmas, sellər, syjyn bylanlık olmasına bakmal və çajın syjyndan bir bytylka təcribə uçun sənəfa qətirməli.

Ekskysrsijadan qətililmiş sy uzərində syjyn xassələrini və devranlık təcribə etməli syjyn uç hal. Bynlardan kabak bylanlık syjy bir kaç nev' suzqəclərdən (suzqəc qagzından, kymdan duzəldilmiş suzqəcdən və gejrə) suzməli. Ekskysrsija zamanı çocyklar jaz quləqlərinin əsməsini müşahədə edirlər və by quləqin bitqilərə tə'sirini əjrənməlidirlər. Çəllərdə ilq açan çiçəqlər, tymyrcykların şişməsi, kabakca çiçəqləyən ağaclar və bynların uzərində ilq dəfə qərunən həşəratlara dikkət etdirməq. By vaktlarda təbiətin dəjişməsilə insan zəhmətinin dəjişməsini əjrənməq uçun çocyklara ajilələrinin jazda nə qibi işə hazırlandykların əjrənməq tapşırılır. Çocyklar by məsələləri əjrənməlidirlər (jaz əqin kampaniası 'hakkında kolxozçyların və fərdi təsərrufatların qərduqu işlər, kolçomakların jaz əqin işlərini pozmaq istəmələri, qəndlərin, kollektivləşməsi, joksyl və ortababların kolxoz, sovxozlara cəlbi, kolçomagın bir sənəf olaraq məhv edilməsi, kolxozların məşynlaşması, jazda əqiləcəq pambyk jərlərinin arat edilməsi toxym hazırлығы, qənt təsərrufat alətlərinin tə'mir edilməsi, pambyk jərlərinin syvarılması dəjişməsində qərulən işlər, arxların təmizlənməsi, daşkın jərlərinin bərqidilməsi, bagların çəpərlənməsi, ağacların kyry bydakların qəsilməsi, dərmanlanması, bostan jərinin hazırlanması və iləx).

Jaz əqin kompaniası müvəffəkiyyətə qəçirməq uçun şəhərdən qəlmiş işçi brigadası onyn işləri onlarla ələkə.

Çocyklarla jaz əqin kampanijasının əhəmiyyəti və pambyk əqini haqqında qəbulən işdə bütün qəntli məqtəbinin də iştirakının nə cür olması, pambygyn sənajə'də olan əhəmiyyəti, qəndin pambyk əqini bərədə plan haqqında musahəbə aparmak.

Kolxozyn və qənt şyrasının bolşeviq jaz əqin dairəsində qərduqu işi öjrənməq məksədilə kolxoza və qənt şyrasına ekskursiya jəpmək. Ekskursiya zaman əşagədaq məsələləri öjrənməq (kolhoz və bütün qənt nə kədər pambyk və gejrəni mədəni bitqilər əqəcəq. Toxym haradan alınır, toxymy sortlaşdırmaq və dərmanlamaq ygrynda qəbulən işlər. Pambyk jerinin əqilməsi, qubrələnməsi, syvarılması işləri haqqında nə qibi işlər qəbulmuşdur və qəbuləcəqdır. By işlərdə çocyqların nə qibi jərdəmə ola bilər. Bostan və bagda qərduqləri işlər və agronomyn qəstərişlərini işləmə). Qənt şyrasından (umym jaz əqin və pambyk jerinin mikdarı, pambykçyların təmini bərədə qərduqləri işlər və iləx) öjrənməli.

Kolxozyn jazda əqəcəqi toxymlardan üzərində təcribə jəpmək məksədilə qəturməq.

Əqər sortlaşdırılmamışdırsa, həmin toxymlar sortlaşdırılır. Bitqilərə bəşgyn, istiliqin, havanın, rutybətin təsirini öjrənməq məksədilə əşagədaq təcribələri duzəlməli və hər təcribəni bir grypə tapşırmaqlı.

1. Jaxş nəbata muvafik şərjətdə bir neçə kat kyry toprak qəturub üzərində pambyk, noxyd, lobja toxymları əqməli və 2 həftə sy təqməməli, nəticəni muşahədə edib, kejd etməli.

2. Həmin şərjətdə ejni toxymlar həmin toprakda əqilir və muəjjən vaktlarda sy verilir, nəticəsi jənə jəzylı.

3. By cür jənə təcribə duzəldib çok sojyk olan jərə kojyb muşahədə etməli.

4. Bəşk qərməjən jərə də toxymy kablarda əqib kojmaqlı.

5. Bəşk pəncərənin agzına əqib kojmaqlı. By təcribələrin hərəsi bir gryp çocyklara tapşırılır və kablarn üzə

rində əqildiqi tarix jazylyr. Çocyklar muşahədələrini dəf-tərləninə kejd etməlidir.

Pambyk toxumların jaxş cinsini təjin etməq üçün bir kaç cins pambyk toxymy qəturub, jaxş şərajiddə əq-məli və hansyn jaxş və tez cucərməsini və cinsinin jaxş oldygyny əjrənməli (toxymyn hissələrini kabəğ, ləpəsi), əjrənməq. Toxym qəjəran vaktə ləpələrin kyrylyşyna və nəbatyn inqışafyna çocykların dikkətlərini cəlb etməli.

Jazyn qəlməsi və təbiətdə olan təbəddulatlar muşahədə etməq məksədilə işin əvvəlindən çocyklar gryplara ajymaly və aşağıda qəstərilən məsələlər üzərində muşahədə jərmələrə tapşymaly:

1. Hər qun (səhər, qunorta, alqşam) havayn istiliqini ölçub jəzmək.

2. Hər qun qunəş çəkəndan batana kədər neçə saat oldygyny jəzmək.

3. Qəlgənin yzynlygilə qunəşin qəjdə hundur və ja alçakda dyrdygyny təjin etməq.

4. Isti jərlərdən qələn kyşlar və kəşda qizlənməş cuculəri qərdəqu tarixdən kejd etməq.

5. Nəbatların, qolların, ağacların qəjərməsini və nəbatların hansyn hansə tarixdə əqilib səpilməsi və cucərməsini muşahədə edib, jazyr (by təcribələrini ilin axyryna qibi davam etdirməq. Kolxozyn pambyk əqini, bag və bostan jərlərində qərdəqu işləri əjrənməq və onlara jərdəm etməq məksədilə ekskyrsija duzəltməq, ekskyrsijada əqin jərlərinin nə cür arat və qubrələnməsini əjrənməq, pejin, qul, çaj lili, pambyk jərlərinə pambyk cecəsi təqməq). İndi əqilən jərdə kabakda hansə nəbatyn (noxyd, lobja, arpa, bygda və iləx) əqildiqini əjrənməq. Toxymyn, nə cür səpilməsini (karəşkəly, cərqə iləmi) və nə cür səpilsə daha fəjdəly olmasyn soryşmak. By vaktə qibi pambyk jərlərində (jərin arat edilməsi, jərdə olan nəbat qəqlərinin təmizlənmə-

si, sy kanalların hazırlanması, pambık syjynın sistemə salınması və iləx) hansı işlərin qurulduğunu öyrənməq.

Ekskursijadan kara çürüntülü, sarı, qilli, kymly toprak numynələri qətirməli. Qətililmiş toxymırlar bəsit bir tərzdə təhlil etməli. Toprak numynələrindən balaca kytylara kojyb adınə ustunə jazarak, təbiət qyşəsinə kojmalə.

Məqtəbdə pomidor, soğan və by qibi bitqilərin şitillərini jetişdirməli.

Ağyların həjətlərinn tə'kib etməli (toz və sy qətirmələrinnə, balaların inqışafına, by işi mümkün isə təcribə pətə-qində aparmalə). Maı və kojyn saklanan jerlərə bakmalə, jeni dogylmyş balaların saklanmasına, hejvanların saklanmasına bakmalə.

Bostanda əqilən bitqilər üzərinde aşagədaqə müşahədələri sistematiq bir tərzdə aparmalə.

1 — Toxym nə vakt əqilmişdir. 2 — nə vaktəda cücərmişdir, 3 — bitqijə nə cür bakylr, 4 — bostanda ilq çiçəqləmə nə vaktədan olmyşdyr. 5 — bostanda ilq məhsyl nə vakt jetişmiş, 6 — bostan bitqilərində nə qibi, muzurr həşəratlar olmyşdyr və nə jollarla mubarəzə edilmişdir (müşahədələrin nəticələrini xaktly-vaktənda kejd etməli. Məqtəbin jaz əqin kampanijasyə vaktənda kolxozda və fərdi joksyl təsərrufatlarında qərəcəqi işlərdə grypyn roly üzərinə duşən is nədən ibarət oldygyny və planın həjata qəcməsində gryp nə jollarla iştiraq edəcəqi hakkənda danışmalə. Martın axyrına qibi jaz əqin kampanijasyə dajirəsində nə qibi işlərin qurulduğunu konkret öyrənməq uçun ja məqtəbin umym jygəncagənda və ja sənəfdə kolxoz sədrinin, qənt syrasynın və ja məqtəbin mudirinin verdiqi mə'lymatə dinləməli).

A n a d i l i.

K i r a ğ t: iqinc igrypyn «zəhmət və biliq» qitabından jazyn qəlməsi və jazda qərulən işlərə ajid olan heqajə

və şeirlərdən okytmaq. «Jaz jakınlaşır» şeir, «Kış ilə jazın aralanması», kışlar üzərində müşahidə «Kış konaklarımyz qədirlər», Fəthmanın syalları, «Lejləq kışy», «Lətif toxym qəjərdir». «Toxymyn kyrylyşy», «Ağacların aylanması», «Ağacların duymələri», «Ağların bağa qəçməsi», «Xejirli və zərərli cuculər».

J a z ы : ekskursiyaların nəticələrini muxtəsər jazmaq. Jazın qəlməsinə dəjir qərunən ilq nişanələri xırda cumlələrlə jazmaq.

Məqtəbdə japylan təcribələrin nəticələrini və qundəliq müşahədələr hakkında jazы.

Okynan heqajələrdən syal cavab jazmaq okynan şeirlərin bir hissəsini jazmaq. Kışy kolxoz məqtəblərinə qərdüqləri işlər dəjirsində məqtyb jazыb xəbər verməq (məqtyb fərdi və kollektiv jazyba bilər). Jazyda nəktə, verqul, syal və xitab işarələrinə diqqət etməqlə işlətməq. Əvvəlqi mevzyda dil müşahədələri hakkında verilmiş tapşырыqlar, təmrinləri davam etdirməq.

R i j a z i j j a t.

M ə s ə l ə : məşыnların tə'mir kiymətləri, materiala sərf olunan para mikdarы, pambyk bostan əqini və bağlardaы sahələr, kolxozyn jazda əqdiqi əqin sahəsi, səpdiqi toxymaların mikdarы və parasы üzərində kyrylmyş məsələlər həlli.

H ə s a b m u m a r ə s ə l ə r i : 1.000 dəjirəsində onlykların bir rəkəmli ədədlərə vırma və bəlməsi $60 \times 4 = ?$ $120 \times 4 = ?$, $250 : 5 = ?$, $420 : 6 = ?$

Ө л ç u : qilometro fiqri, kvadratmetro fiqri (by ölçünü nazıq taxtadan kайырыb ləqləri ölçməqdə yşak uçun ölçməqdə işlətməlidir), vəzn ölçülərindən jeri qəldiqcə istifadə etməq, bə'zi şejləri ölçməq və çəqməq (səpilən toxymalar və iləx).

Politexniki zəhmət və ictimai fədalı işlər.

Kəş materialları dəjirəsində albom düzəltməq. Kollektivı sıyrdə plan tərrib etməli. Alboma çocykları kəşə ajid şeqilləri qıtabda okydykları şeyrləri çocykları xosyna qədən qıçıq heqajələri toplamalı. Bu işi çocykları muəjjən gıypına tapşırması və materiallar da həmin çocyklara verilməlidir.

Jaz əqin kampaniası və pambyga ajid qıtabları kolxoz uzvləri və ajilələri arasыnda jajmak. Tojykçylyga ajid məqtəbdə təşqil olynan dərnəqə uzv jazylmak və yaxşı cins tojyk saklamak və bəsləməq hakkыndaq mə'lymatları ajilə içərisinə jajmak. Məqtəbdəqi tojyklara bakmak işində iştiraq etməq. Pambyk və jaz əqin kampaniası barədə şiarlar, plakatlar hazırlajb qənt şyrası idarəsinə, məqtəbə, kiraət qomasыna və evlərə japyşdırmaq.

Məqtəb tarlasыnda və bagda əqiləcəq toxymaları əldə etməq, sortlaşdırmaq və təmizləməsində iştiraq etməq.

Məqtəb bagыnda gıypın hissəsinə düşən çiçəqliq, bostan jerlərini əqməq, qubrələməq, ləqləməq.

Bostan və çiçəqliq uçun isti jerdə şitillər hazırlamalı (pomidor, badыmcan və iləx.).

Kolxozyn bostanыndaq işlərdə işləməq yşak bagçasынын qulluqu və bostanыna jardıм.

Qıl, taxta işləri: toxym və toprak kolleksiyaları və toxymlar qəjərtməq uçun kytylar kajırmaq.

Hinləri, arı jəşiglərini və təqnələrinin junqul tə'mirat işlərini aparmak. Jazda qələn, əqinlərə mənfiətli olan kыşlara jyva kajırb ağaçların başыna kojmak.

R ə s m .

Jazyn qırməsi vaktыnda təbiətdə qerulən mənzərələrindən (bagların, meşələrin qerunuşu), qənt təsərrufat alətlərindən bəsitlərinin japylan təcribələrin, təcribə uçun işlənən kablaryn rəsmini çəqməq.

«QƏNT VƏ ŞƏHƏR» MEVZYU.

Muddəti 12 dərs qun — 54 saat.

1) Musahəbə, muşahədə, tədkikat, ekskursiya	14 saat
2) Ana dili	10 »
3) Rıjazıjyat	8 »
4) Politexniqi və iotimai fajdalı əməq	9 »
5) Rəsm	3 »
6) Şərki və idman	4 »
7) Rys dili	6 »

Jəqyny 54 saat.

**M u s a h ə b ə , m u ş a h ə d ə , t ə d k i k a t ,
v ə e k s k u r s i j a .**

Bir mangaja by cur tapşırk verməq: şəhərdən bizim qəndə qətirilən malların numynələrini toplajın. Diqər mangaja isə belə tapşırk verməq: bizim qəndimizdən şəhərə qəndərilən malların numynələrini toplajın. Muhum şəhər mallarının hansı şəhərlərdə hazırlandığı barəsində məlumat verməq və muhum şəhərləri globysda qəstərməq. Məsələn: Baqı şəhərində neft və bez hasil edildiqi. Qəncədə mahıt hazırlandığı. Moskva, Leningrad şəhərlərində bir çok maşınlar kajrıldığı. Bynlar globysda qəstərməq.

İşçilər fabriq-zavodlardan butun ölgəni maşınlarla, metalla, metaldan jayılmış məmylatla, daş qəmurlə, neftlə, elektriqlə, cur-bə-cur parçalarla, ajakkabilə, inşaət materialları ilə təchiz edir. Dəmir jollar, lokomotivlər, paroxodlar, ajroplanlar, avtomobillər, traktorlar kırıyır, kənd hasil edir, ət və səbzədən konserv hazırlajır, iri mətbəx-fabriqlərdə və çərəq zavodlarında işləjirlər. Onlar qəndi maşın, qubrə və başka materiallarla təchiz edir, şişə, qagız hazırlajırlar, mətbəələrdə qıtab və gəzet təb' edirlər. Butun bynlar həjat uçun lazımdır. Deməq qı, işçi qəndə qənt təsərrüfatın jənidən kırımaqda, kollektivləşmədə qəməq edir. Qəndlilər, kolxozçylar ərzak husyla qətirir, mənfəətli nəbat

və hejvanlar bəsləyir, taxıl, jag, ət, jymyrta, nəbat, hejvanlardan fabriq-zavoda e'mal üçün xam mal hazırlayırlar (pambyk, qədən, qəndir, qunəbakan, kənd pəncar, kartof, jyn, ipəq, ağaç və gejrə). Butun bynlar da həyat üçün lazımdır. Deməq qi, toprak üzərində işləyən əməkçilər işçilərə fabriq-zavodda öz istehsalatın kymaga qəməq edirlər. Binaən-ələjh işçi ilə qəntli bir-birindən ayrılmaz, onlar bir təmdərler.

Şəhərdən qəndə qələn işçi brigadası. Əjrənməq qi: həmin işçi brigadası nə üçün qəlmışdır. Qəntdə hansı işləri qərmüşdür. İşçi brigadasın məqtəbə çağırmaq. Öz istehsalatları barəsində onların məryzəsini dinləməq. Hami (şef) şəhər məqtəbini qəndə çağırmaq. Bir muddət qəlib kolxozda işləmələrini xahiş etməq. Əqər şəhər məqtəbi qəndə qələ bilmişə onlardan əjrənməq: onlar şəhərdə necə işləyirlər, fabriq-zavodla əlakələri necədir. Şəhərlərində hansı zavod vardır. By zavoddan nə hasil olır. İşçilərin arasında sosializm jaryş, zərbəçiliq işləri nə curdur. By işlər məqtəbinizdə necə kurylmyş. Mədəni hucym, umymi məbyri təhsil, politexnizm, işləri nə haldadır. Qənt məqtəbinin şəhərə ekskysijası ¹⁾. Orada şəhər həjatilə tanışlyk: şəhərin umymi kurylyşy: quçələri, evləri, klyb, qinolar, qutubxanalar, fabriq və zavodlar, Klyba, qinoja, teatra qetməq. Zavoda ekskysija etməq: zavodda nə hasil olır. Xam mal haradan qətilir. Xam malın hazır olyncajadəq qəçirdiqi proseslər. Zavodda nə kədər işçi vardır. Bynlardan neçəsi zərbəçi, jaryşçıdır. Zavkom by işləri necə təşqil edir. İşçilərin hamısı savadsızlyğın ləgv etmişmi. By zavod qəndə necə hamiliq edir: brigada qəndərmışmi? Nə qibi maddi jardımlar etmiş, hansı qənt təsərrufat ələtlərini qəndərmış və gejrə. Zavodyn istehsalatına ajid numynələr toplamak. Zavoddaqı məşynların sadə kurylyşyny əjrənməq.

Şəhər məqtəbinin işlərilə tanışlyk. Onlarla sosializm jaryş mukavəlesi bağlamak.

1) By ekskysija mumqun olmazsa, səjirdərdən bir numajəndə qəndərməli, şəhər məqtəbinə məqtyb jazmalıdır.

Şəhərin keçmişqi yaşayış: fabriqlərin sahibqarların əlində oldygy. Onların işçiləri lazımyanca istismar etdiqləri. İşçilərin fəna həyat² surduqləri. İşçilər arasında heç bir mədəni işin aparılmadyğy. İşçilərin by cur kurylyşla mübarəzə aparıb, nihajət galib qəldiqləri. İşçi həquməti kymarlar. Qəntdən də mulqədarların kovylması. İşçilə qəntlinin müttəhid olarək jeni yaşayış jaratması. Butun işlərin umymı plan üzrə aparılması: qənt və şəhərdə butun kuvvələrin beş illiq planın 4 ildə həyata qecirilməsinə verilməsi. Məqtəbin kolxoza verdiqi qəməqliqlər. Mədəni hucym işləri nə cur qedir. Butun bynlarda jarış, zərbəçiliq metodların tətbiqi.

A n a d i l i .

K i r a ə t : üçuncu il qitabından by aşağıdaq parçalar okymak və onların üzərində işləmək, şəhərlə qəndin əlakəsi, səhifə—118. Juq daşymak jolları—119. Mysanın qinoja qetməsi—120. Lenin fabriqində—121. Şəhərlə qəndin mədəni əlakəsi—121. Məqtəb şejləri harada hazırlanır—122. Qəndə lazımy olan şejləri qim və harada kajyır—123. Qəntlilər nə alırlar və haradan alırlar—124. Qəntlilər harada və nə satırlar—124.

J a z ь : «Şəhər qəndə nə verir», «Qənt şəhərə nə verir», «İşçilə qəntli bir-birindən ayrılmaz», «İşçilərin qemiş yaşayış», «İndi işçi həjat», «Beş illiq planı dört ildə jerinə jetirmək üçün işçilər nə cur qalışyrlar» mevzy'larında jazylar. Şəhər məqtəbinə əlakə məqtyby qəndərmək. Həmin əlakə məqtybyny umymiliqdə tərtib etmək. Şəhər hamiliq şyrasına məqtyb jazmak. Qəndin ehtijaclarını qəstərmək.

D i l m u ş a h ə d ə l ə r i : tənqid işarələrini öjrənmək üzərində inumarəsə və müşahədələr. Syal, xitab işarələrinin də əhəmiyyətini öjrənmək. Bir cumlədə by işarələrdən əvvəl birisini kojoyb okymak. Sonra ony qəturub diqər işarəni koymak. Mə'nanın, ahəngin dəyişildiqinə fiqir vermək. Səsli hərfərdən incələri: ə, u, ö, e (səsli hərfərdən kəlmələri əvvəlqi mevzy'da qemişiq). Qəlmələrdə bynlar

tapmaq. Qəq və lahikə fiqiri verə bilməq. Məsələn: «Əhmədə» Əhməd qəq, «ə» lahikədir. Bynyn üzərində mumarəsələr. Sony səslə və səssiz qəqlər. Birincijə misal: kala, dəşəmə, Nyry, аръ. İqincijə misal: daş, uzum, qitab və gejrə. By cur səslə və səssiz qəqləri seçdirməq.

R i j a z i j j a t .

M ə s ə l ə l ər : üçüncü grypyn rijazijjat qitabından aşağıda numrələri qəstərilmiş məsələlərə okşar məsələ tərtib etməq. 359, 360, 361, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376. By məsələlərdə əməlijatlar grypyn səvijjəsindən ağır ol-
dygyndan müəllim onlarъ junqulləşdirə bilər. Çok syaly olan məsələni bəsitləşdirməq də mümkündür. Məsələn: 359-cy məsələni qəturəq: «Kojyn jazda 800 gram və pajyzda 1.200 gram jyn verir. Jyn jyjyldykdan sonra təxminən ağrylgyънын жарыъ kalыр. Sovxoz 25 kojyndan hasil elədiqi jyny jyjylmyъ halda satды. O jazlyk jynyn qilogramъны 1 manatdan və pajyzlyk jynyn kg. 1 manat 50 kəpiqdən satды. Şyra təsərrufatъ satylan jyndən nə kədər pyl aldъ?» Məsələ qitabda by cur kyrylmyşdyr. Amma by bizim yşakların səvijjesinə qərə ağyrdыр. Byny by cur junqullətməq olar. «Kojyn jazda 800 gram jyn verir. Jyn jyjyldykdan sonra təxminən ağrylgyънын жарыъ kalыр. Şyra təsərrufatъ 10 kojyndan hasil elədiqi jyny satды. Bynyn hər 400 gramъ 1 manat 20 kəpiqə idi. Şyra təsərrufatъ jyndən nə kədər pyl aldъ». By qičiltmədə biz həm rəkəmlərin qičilməsinə, həm də syallaryn ixtisarына fiqir verdiq. Başkalarъны da by cur etməq lazımdыр.

Həmin məsələlərdə qəstərilən materialdan başka jerli şərjətdən əldə edilmiş materiallardan da məsələ tərtib etməq olar. Məsələn: «Kolxozymyz by mevsimdə 1.600 pyt pambyk verdi. Pambygyn pyty 6 manatдыр. By pyldan 4 qotan alынды. Qotanyн birisi 240 manatдыр. Cəmisi nə kədər pyl kaldъ?» və gejrə by qibi məsələlər.

M u m a r ə s ə l ər : çok rəkəmli bir ədədi 10, 100 vyрма. Bir ədədi 10-a vyrarqan janyна bir сыфр 100-ə vyrarqan janyна iqi сыфр kojmalыдыр, formylasъны mənim-

sətmə. Rijazijjat qitabının 48-ci səhifəsindəqi 249-cy númerli məsələnin altından qəstərilmiş mumarəsələri jəpma.

Sony səfərlə çox rəkəmli bir ədədi, 10 və 100-ə bəlmə. Məsələn: $270 : 10$, $600 : 10$, $4.000.000 : 100$ və gejrə.

Prosent hesabı öjrənmə. By haqda bəsit misallar həl etmə. Məsələn: məqtəbdəqi 200 şəjindin 40-i lejlidir. Neçə nəfər lejli tələbə var. Prosentə damalarda əjanı olaraq öjrənməq. Qitabdan prosentə əjid mumarəsələri etməq (Rijazijjat qitabı—səhifə 49).

D i a g r a m l a r : qəntdən şəhərə qəndərilən və şəhərdən qəndə qətilən malların nəv'lərinə qərə mikdarına əjid sutyn diagram. Məsələn: by il bizim qənt şəhərə 1.200 pyt, qeçən sənə 600 pyt, əvvəlqi il 300 pyt pambyk vermişdi. Byna əjid diagram. By qibi mə'lymatlar qənt icraijə komitəsindən almalıdır. İqinci bir misal qəturəq. Qəndimizə şəhərdən by il 2.500 manatlık parça kəsme, 4.800 manatlık qənt təsərrufat alətləri, 1.200 manatlık qitab-dəftər, kələm qətililmiş. Byna əjid diagram.

P o l i t e x n i q i v ə i c t i m a i f a j d a l ı ə m ə q .

Qəntdən şəhərə aparılan malların kolleksiyasını düzəltməq. Məsələn: taxıl, pambyk, jag, ət və başkalar. Həmçinin şəhərdən qəndə qətilən maların kollektivini hazırlamak: muxtəlif məşınlar, fabriq-zavod mə'mylatı və gejrə. Şəhərdən qəndə qəlmiş brigadaja qəməq verməq. Rəjon hamiliq şyrasından qənt üçün lazıq olan materialları alınak üçün çalısmak: şəhərə ekskursiya edildiqi zaman (təbii mummun isə) xam malın fabriqdə qeçirdiqi prosesləri öjrənməq. Məsələn: pambygyn əvvəlcə sortlaşdırılmas, sonra təmizlənməsi, liflərə ajrılmas, liflərin byrılmas və sonra iplərin tokynmas və iləx... Kolxozda və sənə daxilində zərbəqiliq, jarış işlərini joklamak, kolxozda iş planının 100% tətbiqi üçün qəməq verməq, sənə daxilində ja-

ры́ş metodyný kollektivlər arasında dərş, iş zamanъ tətbiş etməş.

Qıldən, ağaçdan şəhərdən qəndə qətilən mallarъn maşınlarъn modelini jarmak. Məsələn: qotan, traktor, və gejriləri. Rənqli qagızdan bynlarъn aplikasijasъnъ jarmak. Qəntdən şəhərə və şəhərdən qəndə mal aparъb-qətilmə levhələrini rənqli qagızdan aplikasijasъnъ jarmak. Məsələn: qəntdən arabada taxyl, pambyk, duju qedir. Çyvallar arabaja jyğylmъşlar. Başka bir trəfdə şəhərdən avtomobildə qitablar, maşınlar qətililir.

R ə s m :

Şəhər həyatъna ajid levhələrin rəsmi. Məsələn: bəjuş şəhər quçası. Bəjuş nevlər. Fabriş-zavod. Qəntdən şəhərə və şəhərdən qəndə aparъlb qətilən mallarъn rəsmləri: maşınlar, qitablar, taxyl, pambyk, kojyn, inəş, ət və gejrə. Bynlarъn aparылma levhələri. Məsələn: quçədə araba qə-dərqən.

By mevzya ajid rəsmlər qitabda boldyr. Onlarъ yşak-larъn qəməqinə verməş olar. Byndan başka muəllimin bə-juş-bəjuş tablolarada qəstərməsi çok fajdalъdyr. Beləliqlə yşaklarъn bədii zevki artar, həm də karşylarъnda numynə-də qərmuş olarlar.

Ş ə r k i , i d m a n v ə r y s d i l i :

By uş dərşin materialъnъ kət'i qəstərməş çətindir. Əv-vəla bizdə bütün şərkilər, nəgmələr notaja duzəlməmiş qi, flan nota ilə flan şərkini əjrənildiqini deməş olsyn. Onyn uşun də jalъnъz bir çarə vardyr. Muəllim joldaşlar rajonla-rъnda, qəntlərində mevcyd motiv (hava)lərə qərə şərkilər intixab edib, şərki saatlarъnda bynlarъ qəçməlidirlər. Idman və rys dili dərşinin isə ajrъca programъ vardyr. Idman və rys dili muəllimləri həmin programdan istifadə etməlidirlər. Jalъnъz ony deməlijiq qi, rys dili dərşlərində qəçiləşəş qə-lmələr kompleks mevzyy materialilə əlakələndirilməlidir.

«BOLŞEVIQ JAZ ƏQIN KAMPANIJAS» MEVZYU.

Muddəti 11 iş qunu — 50 saat.

1. Musahəbə, muşahədə, tədkik, təcribə,	
tənəzzəh	10 saat.
2. Ana dili	9 »
3. Rijazijjat	8 »
4. Politexniqi və ictimai fəjdəli əməq	10 »
5. Rəsm	3 »
6. Şərki və idman	4 »
7. Rys dili	6 »
Jəqyny	50 saat.

Musahəbə, muşahədə tədkik, təcribə və tənəzzəh.

Qənt icraijə komitəsindən və kolxoz sədrindən by mə'lymatlarə toplafnak: by jaz əqin kampanijasənda kolxoz və qəndimizdə hansə bitqilər əqiləcəq. Hər bir bitqidən neçə heqtar syvarma, və toxym təmizləmə işləri necə kurylmuşdyr. Kontraktasija necə bağlanacak, maldarlık üçün nə qibi işlər qəruləcəq. By planə jerinə jetirməq üçün hansə tədbirlər qərulmuşdur. Məqtəbdə kolxoz və rajonyn jaz əqin planə işləməq: pambyga lazımi kədər jer vermişlərmə. Başka bitqilərin də əvəzinə pambyk əqməq olmazmь? Pambygyn tokycy sənaje üçün bəjuq əhəmiyyəti oldygy. Azərbaycanın ikliminin pambykçylyk üçün əlverişli olmasь. By jaz əqinində bütün kuvvələrin pambykçylyga, pambyk sahəsinin artыrılması verildiqi: pambyk rajonlarənin 50% kolləktivləşməsi, mаşыnlaşması, sənaje maldarından təchizi, kooperativləşmə, duzqun kontraktasija, kolçomaklarə, pambyk əqinini dajandırmaq istəmələri. Onlarə pambyk əvəzinə başka bitqilər əqdiqləri, pambygy topraga hasdərəkklərə, syvarma, alag işlərinə fiqir vermədiqləri.

Qəndin və kolxozyn syvarma kanallarənin haləni öj-rənməq, bynyn üçün uç nəfərdən ibarət brigada seçməq.

Onlar qədib arxları, kanalları jəkləyib, sənəfa mə'lumat verirlər. Sənəf lazımlı bilərsə məqtəb şyrasılə də əlakəyə qırışib kanalların təmizlənməsi iməciliqi təşqil olınır. Gryp daxilində vodokaçkalar, Qlavırxax hakkında mə'lumat verilir.

Qənt şyrasından kontraktasiya işlərinin şərtlərini öyrənməq: hər heqtara nə kədər avans verilir. Kolxozla necə kontraktasiya bağlanmış. Kolçomaklarla da kontraktasiya bağlanmış? Kontraktasiya şərtlərini grypda qeniş izah. Grypy kontraktasiya işində jərdəmə sevk etməq. Hər tələbənin öz əjiləsi, məhəlləsi üçün kontraktasiyanın jərinə jətilməsinə çalıbməsə.

Kolxozda toxym təmizləmə işlərinin necə qetdiqini öyrənməq: harada təmizləjirlər, nev'lərə əjyrərlər, cins toxımları haradan alırlar. Qəntdə toxym təmizləjən mintəkə varmı. Varsa həmin mintəkənin qimlərin toxımyı təmizlədiqini və nə şərajit altında təmizlədiqini öyrənməq. Qənt əhalisinin hamısnın toxımyı təmizlənməsinə çalıbmək. Əjilələrdən başlaıyb məhəllələrə qibi by işdə kontrol olmaq və camaatı toxym təmizləmə mintəkəsinə cəlb etməq.

Məqtəbdə toxımlar üzərində təcibə aparmək: 1) bir ləqə təmizlənməş toxym, diqər ləqə isə təmizlənməmiş toxym əqməq. 2) Bir ləqə cins toxym, diqər ləqə isə cins olmaıan toxym əqməq. Sonra bynların üzərində arası qəsilmədən muşahədələr aparmək və kejd etməq. Byradan hansı toxımyın daha jaxşə oldygy nəticəsini əjani syrətdə çəkərtmək.

Məqtəb şitilliqi (parnik), orada əqilməş şitillər üzərində muntəzəm muşahədə aparmək. Onlara mukəjat olmaq. Muşahədələri sistematiq syrətdə dəftərə kejd etməq.

Maşın-traktor stansiyasına və maşın-remont stansiyasına tənəzzəh etməq. Oradaq işlərlə tanışlyk: neçə maşın var. By maşınlardan necə istifadə olınır. Maşın sındykda harda, neçə vaktə remont olınır. Maşın-traktor stansiyası və maşın-remont stansiyasının jəz əqin kəmpəniyasında iştirə planı. Gryp daxilində maşın-traktor stansiyası və maşın-remont stansiyasının əhəmiyyətə, onyın iş planı üzərində muzaqərə-muşahədələr. Maşın-traktor və

maşın-remont stansiyalarında grynyn verəcəqi qəməq, və bynyn təşqili üzərində musahəbə.

Şəhərdən qəndə qəlmiş işçi brigadası. Həmin brigadanın məqsədini öyrənməq. Brigadaja qəməq verməq üçün təşqil olynmaq. Kolxoz və qəndin jaz əqin planıny jerinə jetirməq üçün brigada ilə müştərəq hərəqət.

Jaz əqinində iştiraq zamanı başqa grypları jaryşa çağırmaq. Kollektivlər arasında jaryş mukavələləri bağlamaq. Zərbəçi brigadalar təşqil etməq.

A n a d i l i .

K i r a ə t : üçüncü il qitabından by aşağıdaqı parçaları okymak: Jaz jakyılaşır səhifə—124, Jaz işləri—125. Jazın ilq çiçəqləri—125, Jaz əqinləri—126, Cütçü—127, Kollektiv təsərrüfat—127, byndan başqa iquinci və 4-cü grynyn qitablarında da munasib parçaları okytmaq olar. Eyni zamanda «Jeni Qənt» gəzetindən, «Pioner» zyrnalından pambyga ajid muxtəlif şeirlər qəturub verməlidir. Üçüncü grynyn qitabında by barədə material azdır.

J a z ы . jazın jakyılaşmasıny təsvir. «Biz nə üçün pambyga bəjuq əhəmiyyət veririk» mevzyynda jazı. «Pambykçylara verilən quzəştlər», «Qənt və rajonymyzyn əqin planı», «Biz bolşeviq jaz əqininə necə hazırlanırgık» maaında jazılar. «Arat və dondyrma şymyn əhəmiyyəti» adında jazı. «Kolçomaklar jaz əqininə necə mane olurlar» sərləvhəsində jazı.

D i l m u ş a h ə d ə l ə r i : əvvəlqi mevzy'da verilmiş müşahədələri təqrar və onların üzərində mumarəsə-təmrinlər.

Lahikələrin qəqun sonynda həcanın kalın incəliqinə qərə dəjişilməsi. Məsələn: kalmak. Kal-səzu qəqdur. Orada a səsilə həca kalınlaşdıqı üçün sonyna, kalın həca-mak qəldi. Qəl-məq' duz-məq qibi. Byna ajid misallar. Deməq ahəng kanyynyny bəsit syrətdə izah.

Sony səslı qəqlərin əvvəli səslı lahikələrin başına i hərfi iləvə etdirdiqi. «Anaja, ataja, aglaır», qibi sözlərdə lahikələrin əsilləri b, a, ы oldykları halda, qəqlər vasitəsilə j, aj, ıır şəqlini almışdır.

R i j a z i j j a t .

M ə s ə l ə l ə r : Məsələlər üçün material əqin sahəsi, toxym, işçi kuvvəsi və gejrə qəturulməlidir. Aşağıda qəstərilən tipdə məsələlər verilməlidir:

Bizim qəndimizdə by kədər heqtar pambyk əqilir. Hər heqtardan orta hesabla 8 sentner pambyk hasil olыр. Cəmissi bizim qəntdə nə kədər pambyk hasil ediləcəq.

Hər heqtara by kədər toxym əqilir. Cəmissi qəndimizə nə kədər toxym lazımdыр.

Qəndimizə düşən birinci, iqinci avanslarь hesablamak.

Təmizlənmiş toxym əqildiqdə hər heqtardan by kədər məhsyl, təmizlənməmiş toxym səpildiqdə by kədər məhsyl qəturulur (by cür mə'lymatlarьn ən dogrysy agronomdan alınmalыр). Biz butun öz pambyk sahəimizi təmizlənmiş toxymla əqsəq nə kədər artьk məhsyl əldə etmiş olыryk.

Pambyk rajony olmajan dajirələr materiallarь öz dajirələrində əqilən əqənəcəq uzərində qəturulmədirlər. Məsələn: bygda, tutun, qətan və gejrə.

M u m a r ə s ə l ə r : çok rəkəmlinin iqi rəkəmlijə vyrylmasь. Məsələn: 123×15 çok rəkəmlinin iqi rəkəmlijə təksimi $180 : 45$ (Rijazijjat qitabь səhifə—55).

Diagramlar: by il sovxoz və kolxozlarda əqiləcəq pambyga əjid diagram.

Iqinci diagram: pambyk dajirələri və diqər dajirələr nə kədər kollektivləşəcəq.

Uçuncu diagram: Azərbaycanca cəmissi nə kədər pambyk, diqər texniqi bitqi və başka bitqilər əqilməlidir.

Dörduncu diagram: otyz il və by il maşьn-traktor stansijalarьnьn mikdarь.

Beşinci diagram: otyz ilqi və by ilqi pambyk sahəsi.

P o l i t e x n i q i v ə i c t i m a i f a j d a l ь ə m ə q . ¹⁾

Kiraətxana qomasьnda, qənt icma'larьnda by ilqi bolşeviq jaz əqin planьnь təblig və izah etməq. Bizim pamby-

1) Politexniki əməqin təcibə və muşahədə hissəsini əvvəlqi bəhsimizdə verildiqi nəzərdə dytylsyn.

ga nə üçün by kədən əhəmiyyət verdiqimizi və əlqəmiş üçün bynyn fəjdasyň səjləməq. Jaz əqinə ajiđ qəqilmiş plakatlary, diagramlary, şiarlary klyb kiraətxana qomasından kolxoz idarəsindən asmaq.

Arxların təmizlənməsində iştiraq etməq. Pambygyn sydan 100% təmin edilməsinə fiqir verməq: arat, dondyrma şymyny izah etməq, syvarma işlərində jeni sistemlərin tətbiqi, kontraktasija işlərində aktiv çalyşmaq. Qəntdə kolçomaklardan başqa kontraktasijadan bir nəfər də olsa qənardə kalmamaşyna qəməq verməq.

Maşın-traktor və maşın-remont stansiyaların işlərində iştiraq etməq. Qiçiciq işlərdə onlara qəməq verməq (by xusysda stansija mudirilə əvvəldən danışmalıdır).

Məqtəb tarlalarında numynəliq ləqlər əqməq, toxymalary dibçəqlərdə cücərtməq. Agrominimym maddələrini orada təcirbədən qəçirməq.

Kolxozda (qəntdə) toxymyn təmizlənməsində iştiraq etməq. Ajilələri by işə cəlb etməq. Bynyn fəjdasyň səjləməq.

Jaz əqin kampaniiasy işlərini daha canlı başlamaq üçün bütün məqtəbin müxtəlif şiarlar, plakatlər, şərkilərlə numajış japması.

R ə s m .

Jer şymlama, arat levhələri. Toxym təmizləmə, iməciliq, syvarma kanallaryň təmizləmə, maşın-traktor stansiyasyna ekskyrsija və orada işləmə, kiraətxana qomasında çalyşmağa ajiđ şəqillər. Jaz əqin kampaniiasyna ajiđ şiarlar jazma. Məsələn: «Azərbaycan iğinci Fərganə olmalıdır, by il 205 min heqtar pambyk əqməlijiq, təmizlənməmiş toxym səpilməməlidir, kontraktasijadan bir nəfər də qənardə kalmamalıdır». və gejrə. By cür şiarlara ajiđ plakatlər hazırlama.

DƏRDUNCU GRYP.

ENERQETIKA.

(Neft, qəmur, elektiriq) ¹⁾.

Muddəti 16 dərs qunu—84 saat.

1) Musahəbə və muzaqərə	6 saat.
2) Təbiijat	10 »
3) Ekskursionsiya, təcribə və müşahədə	11 »
4) Ana dili	14 »
5) Rijazijjat	14 »
6) Politexniqi və ictimai fəjdəly əməq	16 »
7) Rəsm	5 »
8) Rys dili, idman, şərki	8 ».

Jəqyny 84 saat.

Musahəbə və muzaqərə.

Qəndin kollektivləşməsinin və sənajein bəjuq janacak, hərəqət mənbəi tələb etdiqi, neft, qəmur, elektiriqdir.

Şyralar Ittifaqında neft ɕykarylan jerlər: Baqь, Groz-
нь. Byradaqь əməqçilər, işçi jəşajьşь, jeni mənzillər mə-
dəni həjat, zavodlarda zərbəçiliq və sosializm jəryəşь, zər-
bəçi bataljonlar və gejrı. Neft beş illiqi. Bynyn iqi il jərym-
da həjata qəçməsinin mə'nasь. Əməqçilərin by işdə roly.
Neft plandan az ɕykarylarsa əlqə sənajeinə nə cur tə'sir
ədər. Planda qəsir əmələ qəldiqdə əməqçilər nə qibi tədbir-
lər qəururlər. Azərbaycan sənajeində neft ygrynda mubarə-
zənin birinci planda dyrdygy. Azərbaycanda neft-pambyk
ygrynda mubarəzə sosializm mubarəzəsidir. Neft beş jlli-

1) Byndan sonra 4-nci grypun mevzylarьnьn aşagьdaqь sьra ilə ara-
rylacagь təxmin edilir:

- a) Bolşeviq jaz əqin kampanijasь.
- b) Enerqetika (neftə xusysi əhəmiyyət verməq şərtilə).
- c) Azərbaycanla tanьşlyk.
- c) Aprel inkilabь və bir maj.

Kejd: 4-nci grypun jaz əqin-pambyk—kampanijasьnda iştiraqьna
əjəd qəstərişlər məcmeyəimizin başьnda verilmışdur.

qinin iqi il jarymda həyata qeçirilməsi üçün bütün kuvvələrin səfərbərliyə alındı. By işdə qəndə duşən vəzifə: taxıl, xam mal, pambyk işini artıqlamasilə həyata tətbiq etməq və Baqy proletariatyəna qəməq verməqdir. By işdə məqtəblilər də zərbəçi sufətində çalyşmalıdyrlar. (Bolşeviq jaz əqini kampaniyasynda aktiv iştiraq qibi).

Neft zıjançylar. Onlaryn məksədi bizim div addımlarilə iləriləyən sosializm sənajeini dəjandırmak oldygy. Baqyda belə zıjanqarlıqlaryn ustu açıldı. Əməqçilərin əməq duşmənləri sənfi duşmənlərlə kət'i və şiddətli mubarəzəsi. By iş üçün daima dikətli olmanın luzımy.

Daş qəmur. Onyn sənajədəqi əhəmiyyəti (daş qəmur olmasza metal zavodlar işləməz, domna ocaklar sənər, olqəmiz dəmirlə tə'min ediləməz).

Daş qəmur ygryndaq kət'i mubarəzə.

Beş illiq planda daş qəmur, daş qəmur şaxtalarında çalyşan əməqçilərin özlərini zərbəçi, jaryşçy e'lan etmələri: Komsomolçylaryn by işdə fevkəl'adə templə çalyşmaları. Zıjançylaryn byrada da zıjan verməqə çalyşmaları. Proletariatyın bütün işlərdə dikətli olmasının əhəmiyyəti. Çocyqlaryn da by işdə qeşiqçi olmaları. Kolçomak zıjanlaryn ustunu açmak.

Elektrikləşdirmə. Bynyn jasıjş, sənaje və qənt təsərrufat üçün əhəmiyyəti (elektriq sobalar, syjy elektriklə kajnatmaz, zavodlaryn elektriklə hərəqətə qətilməsi, evlərin ısıqlandırılmasz qənt təsərrufat maşynlaryn elektriklə işlədilməsi). Bizim qəndimizin elektrikləşməsi üçün nə qibi işlər qərilmişdir. Dajirə icraiə komitəsinin planyna bizim qəndimizin elektrikləşməsi daxil edilmişdir. Məqtəbimiz by işdə nə cur iştiraq edir. Azərbajcandaq muhum elektrik stansiyalar: Baqy elektrik stansiyalar, Zyryanad və Nyxa sy elektrik stansiyalar. Beş illiq plan uzrə Azərbajcanda hansz sy və janaçak elektrik stansiyalar tiqiləcaq. Şyralar İttifaqındaq muhum elektrik stansiyalar: Dneprostroj, Volxovstroj, Zaçes. Bynlarla şəqil və qıtablar vasitəsilə tanış olmaq. Elektrikləşmənin indiqi həjatə dəjişdirib tamam başka həjat jaraçacagz.

Syralar ölcəsində sənaye və təsərrüfatın plan üzrə aparılıb. By ju! ilə joksyllyk, qəhnə zəhmətli yaşayışın məhv ediləcəyi, azad və asan əmək yaradılacaq. Kapitalistlərdə plansızlıq və istismar oldygy. Onların yaşayış yaxşılatmaga dejil, öz xejirləri üçün çalışmaları. Həyatı yaxşılatmaq, səmərəli zəhmət kymak, əməkçiləri azad etmək üçün kapitalist höqumranlığın, o cür cəmiyyət kurylyşyny dəjismənin luzym və labuddluqu.

Təbiiyyat (fizika ilə birlikdə)

Hər bir məşğələnin əsas bir neçə hissəsi oldygy: motor, hərəkəti motordan başqa uzvlərə qecirən kəjş və təqərlər. Traktorda, dəjirməndə byny müşahədə. Motoryn hərəkət verməsi üçün jamacaga olan ehtijac. Janma material: neft, qəmur.

Neft. Neftin jerdən cəkarılıb. Hə cəkarılan neftin rənqi, məje'liqi, bir az japışganlıq və gejrə. Neft bylynan jerlərin səthindən bəlli oldygy (alimlərin daşlardan, toprak təbəqələrindən byny bilmələri) nefti cəkarmak üçün byryg salındıq. Jerin muxtəlif məşğələlərlə kazılıb, bynların şəqilləri, neftin fantan vyrması. Fantandan cəkan neftin əvvəlcə hazırlanmış hovyzlarda toplandıq. Fantan dəjandıkdan sonra jerdən neftin nə qibi usyllarla cəkarılıb: dartaj, nasos, zalonka ilə. Nasos və zalonkanın kurylyşy. By usyllardan hansının daha fajdalı oldygy. Azərneftin indi nasos usylyny artırdıq. Neftin içərisində bir cək maddələrin oldygy: ag neft, bəsin, mazyt, parafin, muxtəlif jaglar və gejrə. Neftdə bynlar bir-birindən ajərmək üçün nə qibi jollardan istifadə olynyr (neftin mej kəzan qibi kəzanlarda təktir edildiqi, byradan əvvəlcə ən junqul maddənin jə'ni benzinin, sonra ag neftin və iləx. hasil edildiqi) neft təmizləmə işində bəjuq kreqing zavodların işlədilməsi. By cür zavodların daha fajdalı və asan oldygy.

Neftin tibbdə işlənməsi. Bynın tə qecmişdən bəlli oldygy. Neftin həjvan cüruntələrindən əmələ qəldiqi bərədə müləhəzələr oldygy.

Daş qəmur. Bynyn adi qəmurdən məhquf oldygy. Jandəkdə çox sitiliq verdiqi. Daş qəmurdən muxtəlif dərmanlar, kətran, hava gazı hazırlandığı. Daş qəmurun sənaye'də əhəmiyyəti.. (Domna ocaklarında işləndiqi, lokomotivlərin bynynla hərəkətə qətilirdiqi) daş qəmurun muxtəlif nevləri oldygy. (Grafit, antrasit) antrasit qəmurunun ən əla cins oldygy. Bynyn jandəkdə çox isti veri bəz qul iji verdiqi. Grafitdən karandaşların kəjryldığı. Daş qəmur təktir edildiqi zaman köks, kətran, hava gazı əmələ qəldiqi. daş qəmurun necə çykarıldığı (şaxtalarda toprağın altından kazylb çykarılması) şaxtalarda təhlükələr (yçgyn, patlayış, sy basma, jangyn). Bynların kəşşsənlə almaq üçün qərulən tədbirlər: əmnijət lampası, şaxtanın dərin tədkik edilməsi. Əmnijət lampasının kyrylyşy. (Əsas fiqir içəridəqi alavın üzərinə qəçirilmiş novyn patlayışın xaricə çkməyə mane oldygyyna verilməlidir). Daş qəmur necə əmələ qəlmişdir (agacların sy və toprağın altında kalb bərqiməsi və çuruməjib qəmurlaşması) torf. Onyn da son zamanlarda janacak işində bəjuq əhəmiyyət qəsb etdiqi. Torfyn istehsalı. Torf üzərində elektrik stansiyalar kəryldygy. Torfyn da daş qəmur qibi əmələ qəldiqi. Daş qəmur torf və odyryn istiliq vermələrinə qərə mukajəsə edilmələri. Bynların hansında karbonyn çox oldygy.

Elektrik: «Poçt, telegraf və radio» mevzyunda cərəjanın magnit təsiri, elektrik çynragı, telegraf və izolətorlar haqqında məlymat verilmişdir. By mev'zya başlanqan onlar jada qətilir və jeni olaraq by aşağıda qə məlymatlar verilir:

Elektroskop. Onyn jaryldığı əsaslar: musbət və mənfə elektriklə elektriclənmiş cisimlərin bir-birini dəf etdiqləri. Cismin hansı elektriclə elektricləndiqini bilməq. (Elektroskop vasitəsilə) elektriqin sıvri yədan jaxş akdğı. Elektrik məşnl. O nə cür kəjrylmışdır. Lajid şışəsi. Otmosferdə elektrik oldygy. İldəym. İldəym çəqən. Cərəjanın istiliq təsiri. Elektriclə ısıkləndərmək, evi ısıkləndərmənin əsası: musbət mənfə telləri birləşdirmə, devrəni açb kəpa-

ma, bynyn elektrik açar vasiətisilə əmələ qətirildiği. Kontakt və onyn kabagınl alma vasiələri, elektrik sobalar, elektrik utuləri və gejrı elektrik isidiciləri. Elektrik mənbəi: dinamomaşın. Dinamomaşının sadə kyrylyşy: miknatislə elektricləmə, stansiyalardaq elektriqin məftillər vasiətisilə başkə məhəllərə qəndərildiği, elektrik motory.

Onyn sadə kyrylyşy: elektriqin hərəqətə çevrilməsi, tramvaj və elektrik dəmir joly necə hərəqət edir.

E k s k y r s i j a , t ə c r i b ə v ə m u ş a h ə d ə .

Grypa ağ neft və kara neft qətirib rənqlərini, qəsifliqlərini muşahədə etməq. Syja təqub orada nə halda dyrdygyny, syjyn dibinəmi qetdiğini və ja ustundə dyrdygyny muşahədə etməq. Mej kazanın kyrylyşyna bakmak, onyn hissələrini öjrənməq. Mej çəqməq. Neftində mej qibi çəqildiğini jada salmak, jalınbyz byrada kazanların və diqər alətlərin daha murəqqəb oldygy. Neft təmizləmə aparatının sxemasın çəqib qəstərməq. Neft təmizləjən zavodların şəqillərini muşahədə etməq.

Grypa adi qəmur torf və daş qəmur qətirmə. Bynların ağrılıqlar və rənqləri, bəqliqlərini joklamak. Sındyrb içərilərinə, çizqilərinə bakmak. Sınf daxilində ağacın kyry təktirinin təcribəsini aparmak (ağac jontyların içərisində kətran, hava gazlar oldygyny qəstərməq üçün, Yljaninsqinin cansız təbiət qitabının 176-cı səhifəsindən istifadə etməq olar) Qəmur kyjysynyn da by əsas uzrə kyryldygy. Kyjyny muşahədə və məqtəbdə qəmur jandırma şaxtaların həjatın qəstərən rəsm və tablolar sınfa qətirib şəjirdlərə qəstərməq. Əmnijjət lampasının kyrylyşyny öjrənməq üçün təcribə (spirto lampasının torla və torsyz jandırma aiaynı xaricə təsirini muşahədə. Cansız təbiət qitabının 181-ci səhifəsindən istifadə edilməlidir).

Elektroskop üzərində (by xusysda fiziqdən ibtidai məlymat qitabçasının 151-ci səhifəsində məlymat verilmişdir). təcribə və muşahədələr. Pillərdən hasil olan elektriqi ölçməq. Batarejadan hasil olan elektriqi ölçməq. Elektroskopla cismin hansı elektriclə elektricləndiğini təcribə et-

məq. Sivri ucyn tez elektrıqləndiqini təcibə etməq (fiziqdən ibtidai mə'lymat—155) elektrıq maşynı işlətməq. Şəra-
rələr üzərində müşahədələr aparmak. Byrada elektrıqın nə
cür əmələ gəldiqinə fiqir verməq. Lajd şişəsinə elektrıq
toplamak. O elektrıqdən elektrıq lampası jandırmaq və
diqər işlərdə istifadə etməq. Cərajanın istiliq tə'sirini təc-
ibə etməq: elektrıq maşynından çıkan şəraərəlin spirtlən-
miş pambygy jandırması. Elementlər vasitəsilə əldə edilən
elektrıqın teli kəzdərməsi təcribəsi.

A n a d i l i .

K i r a ə t : dörduncü il qitabından aşağıdaq par-
çaları okymak.

İş—səhifə 5, Baqı—səhifə—5, neft—səhifə 7, neft
jangı—səhifə 9, daş qömür—səhifə 10, daş qömür necə
əmələ qəlir,—10, Donets hevizəsi—11, qömür—12, saxta—
17, elektrıq—səhifə 158, Tomas Edison—168.

J a z ı : «Neft necə çıkarılır», «neft necə təmizlə-
nir», «neftdən əmələ qələn məhsulat», «daş qömür və onun
əhəmiyyəti» «daş qömür necə əmələ qəlmişdir» «şyralarda
muham elektrıq stansiyaları» «elektrıqləşmənin əhəmiyyəti»,
«neft və qömürün beş illiqi», «Baqı neft mə'dənləri», «sax-
talarda» mevzy'larında təsviri və iş jazıları.

D i l m u ş a h ə d ə l ə r i : bəsit muzafiləh lahikə-
ləri (im, in)bəsit muzaf lahikələri, i, ı, m, miz, niz, ləri, qibi
izafi tərqibin mə'nası. Muzafiləh, muzaf lahikələrinin ahənq-
dən əmələ qəlmə müştəkləri. Bəsit lahikəli muzafların mu-
təmmim lahikələri: m, nə, ndə, ilə, qibi bynların ahənqdən
mutəvəllid müştəkləri. Zəmirlərin (mən, sən, o, biz, siz,
onlar) mutəmmimlərinin lahikələri və xusysiyətləri. Cəm la-
hikəsi (lər, lar).

R i j a z i j j a t .

M ə s ə l ə l ə r : neft, qömür məhsuly üzərində mə-
sələlər. Baqı neft mə'dənlərinin 1930-cü ildəki məhsulyny,
hər aja nə kədər düşduğunu, ayrı-ayrı nə kədər ag neft,

benzin, mazyt əldə edildiyini öyrənib onların kəmətlərini, qəsirdən nə kədər zərər oldugyny tapmaq). 1)

Odyn, qəmur kəməti üzərinə məsələlər, nə kədər odyndan nə kədər qəmurun əmələ qəldiyini hesablama.

Elektrikləşdirmə üzərində məsələlər: evə ɛşək qəqdiq-də elektrik mətilərinin nə kədər işləndiqi, ɛşək qəqmənin neçəyə otyrdygy, stansiyaların qucu, elektriqin insan zəhmətinin junquqlaşdirməsi bəresində məsələlər.

M u m a r ə s ə l ə r : adi qəsiri bir rəkamli ədədə vyurma və bəlmə: $\frac{5}{8}$, 4, $\frac{1}{6}$: 3 qibi. Ədədin hissələrini tapma-Məsələn: $\frac{5}{8}$ in 9 hissəsini. $\frac{1}{6}$ in 6 hissəsini tapmaq. (46-in $\frac{1}{9}$ hissəsini tapmaq formasının murəqqəbləşmiş halı) hissəsinə qorə tam ədədi tapmaq. Məsələn: $\frac{1}{8}$ -i 15 edən ədədi tapmaq, $\frac{5}{8}$: 15 qibi. Və ja da $\frac{1}{6}$ -i. 9 edən ədədi tapmaq, $\frac{1}{6}$: 9 qibi.

H ə n d ə s ə : prizma və silindr ilə tanışyk. Onlar bir-birilə mukəjəsə. Səthləri, tilləri, kajdalar. Prizmanın həcmi tapmaq. (eni, yzyny, hundurluqunə vyurmaqla) byny əjani vasitə ilə isbat: əvvəla kybda sonra isə prizmada

D i a g r a m l a r : Azərneftin fəalijətinə əjid diagramlar: 20-ci ildən bəri hər il nə kədər neft çykarılmış. Neft, benzin, mazyt istehsalıny diagramla mukəjəsə. Muharəbədən əvvəlqi və indiqi neft istehsalatı: əvvəlcə nə kədər benzin çykarılırdı. İndi nə kədər çykarılır. Əvvəlcə nə kədər ag neft, mazyt çykarılırdı. İndi nə kədər çykarılır və iləx. Beş illiq plana qorə neft, benzin istehsalı.

Daş qəmur. Muharəbədən əvvəl nə kədər çykarılırdı. 20-ci ildən bəri hər il nə kədər çykarılmış.

Daş qəmurun beş illiqi.

Elektrikləşmə: muharəbədən əvvəl Azərbajcanda neçə elektrik stansiyası vardı, indi neçədir. Beş illiq plan üzrə neçəsi tiqiləcəq.

1) Mə'tymat: oktiabr, nojabr və dekabrda Azərneftin fəalijəti təqynları: 2.930 935 ton neft hasil edilmişdir. By umyini planın 93,6%-dür. Kəzina işləri 115. 113 metro aparmışdır. Planın 93%-dir. 2.155.000 ton neft təmizlənmışdir. planın 93%-dir. Vəsəti hesabla jarym milyən ton ag neft (planın 78%) 112.000 ton benzin (planın 86%) hasil edilmişdir.

Politexniki və ictimai fəjdaly əməq.

Neftdən hasil olan məhsylların kolleksijasın hazırlama: ag neft, benzin, mazyt, pambuk-maşın jagı və gejrə. Muxtəlif janacak materialların kolleksijasın hazırlamak və onlar verdiqləri hərərətə qərə dytyşdyrmak.

Sadə usylla elementlər kajırmak, evə ıışık çəqmənin modelini kajırmak. Byrada elementlərin əmələ qəldiqi maddələri, ıışık materialların öjrənməq elektrik maşın, Lajd işəsi kajırmak (fiziqdən ibtidai mə'lymat—156) dinamotoryn kajırlması. Muxtəlif elektrik əjləncələri (by səjlədiqimiz modellər və əjləncələr hakkında zurnalımızyn (muəllimə qoməqliq) 4-cu numrəsinə bakyn. Byrada sadə usylla bynlar kajırmak hakkında mə'lymat verilmişdir).

Qəntdə elektrik stansiası varsa, orada istehsal təcribəsi aparmak: nevbə ilə oraja muntəzəmən davam etməq, muşahədələr aparmak, xırda qoməqliqlər verməq.

Rənqli qagyzlardan neft, qəmur, və elektrikləşməyə ajid diagramlar duzəltməq.

R ə s m :

Sınıfda, aparılmış təcribələrin rəsmiini çəqməq: aqası kyry təktir, əmnijət lampası, elektrik maşın və gejrə. Neftin təktiri (distilasija)-sının sxemasın çəqməq. Neft mə'dənlərinin şəqli. Şaxtalardan levhələr. Elektrik motory, dinamomaşın tramvaj, elektrik vagonynyn rəsmiləri.

Diagramlardan bə'zilərinə, sutyn, çevrə halında verməyib təbii şəqil halında verməq məsələn: muxtəlif zamanlarda neft istehsalına ajid diagram. By diagram sutyn halında deqil, byryg (vişqə) halında verməq jaxşdyr. Şəjirdlərə by bərədə qitabdan numynələr qəstərməlidir.